

Грбарчук Т.О.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Науковий керівник: Трофаїла Н.Д.

ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКІ ВІДНОСИНИ В МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

У сучасному світі все більше зростає розуміння визначальної ролі сім'ї не тільки для розвитку особистості, а й для розвитку суспільства в цілому. Саме сім'я забезпечує успішність процесу соціалізації дитини, відкриває і структурує для неї світ, надаючи значущі критерії для орієнтування у ньому. У зв'язку з цим особливо актуальним вбачається вивчення психологічного впливу дитячо-батьківських відносин на процес соціальної адаптації дитини, адже ці питання мають велике практичне значення, оскільки соціальна адаптація є базовим етапом соціалізації особистості, що збігається з періодом дитинства, зокрема у молодшому шкільному віці.

Переважна більшість досліджень була присвячена вивченню дитячобатьківських відносин у дошкільному та підлітковому віці, що пов'язано з визначенням специфіки провідних видів діяльності у цих вікових періодах. Зокрема, розкрито вплив характеру внутрішньосімейних стосунків на соціально-психологічну адаптацію дітей раннього віку до умов дошкільного навчального закладу (О. Гуржий, Ю. Єршова, С. Паршукова та ін.), на розвиток їх ціннісно-потребнісної сфери (Г. Черевач та ін.); виявлено особливості дитячо-батьківських відносин у сім'ях з дошкільниками, які мають недорозвинення інтелекту (Л. Пастухова, Л. Полівко та ін.); з'ясовано соціально-психологічні особливості батьківської позиції при організації дозвілля сучасного дошкільника (К. Скобельцина та ін.); визначено домінуючий вплив заохочення і покарання на дитячо-батьківські відносини на прикладі підліткового віку (А. Єлісеєва, О. Ждакаєва та ін.) та розглянуто стиль батьківської поведінки як чинника виникнення і подолання хронічного стресу у підлітковому віці (О. Анопрієнко та ін.).

Молодший шкільний вік є тим етапом онтогенезу, в якому активно і стрімко розвиваються соціальні емоції, самосвідомість, формується самооцінка, відбувається вибудовування ієрархії мотивів і їх супідрядність у генезі соціального розвитку дитини, закладається специфіка спілкування з 2 дорослими і однолітками. В цей час найбільш важливим є вплив існуючої у сім'ї системи дитячо-батьківських відносин на розвиток особистості дитини (О. Блинова, Л. Божович, М. Бриль, Л. Венгер, О. Гуржий, К. Кравченко, М. Орап та ін.). При цьому дитячо-батьківські відносини у взаємозв'язку з характером соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку ще не виступали предметом спеціального соціально-психологічного дослідження.

Як важлива детермінанта психічного розвитку дитини дитячо-батьківські взаємини визначаються наступними параметрами:

- характер емоційного зв'язку: з боку батьків – емоційне прийняття дитини, батьківська любов (О. Захаров, Д. Ісаєв, А. Варга), з боку дитини – прихильність (Дж. Боулбі, М. Ейнсворт) та емоційне ставлення до батьків;
- мотиви виховання і батьківства;
- міра включеності батьків і дитини у дитяче-батьківські взаємини;
- задоволення потреб дитини, турбота й увага до неї з боку батьків;
- стиль спілкування і взаємодії з дитиною;
- спосіб розв'язання проблемних ситуацій, підтримка автономії дитини;
- соціальний контроль: вимоги й заборони, їх зміст і кількість, спосіб контролю, санкції (заохочення і покарання), батьківський моніторинг;
- міра стійкості і послідовності (суперечливості) сімейного виховання.

Дитячо-батьківські взаємини безпосередньо пов'язані з системою сімейного виховання. Для розуміння важливості впливу сімейного виховання на розвиток ідентичності дитини доречно згадати твердження В. Сухомлинського, який підкреслював, що «виховання – це не яке-небудь

спеціальний, штучно організований «захід», це насамперед спосіб життя» [2, с.566].

Емоційне ставлення батьків до дитини є основою, яка закладає підґрунтя її подальшого особистісного розвитку.

В континуумі емоційних ставлень батьків до дитини виокремлюються варіанти від безумовно позитивного до відверто негативного полюса:

- Безумовне емоційне прийняття дитини, що передбачає диференціацію батьком або матір'ю особистості дитини та її поведінки і є найбільш сприятливим для розвитку дитини, оскільки забезпечує повне задоволення її потреб у безпеці, любові, турботі.

- Умовне емоційне прийняття (любов, зумовлена досягненнями, достоїнствами і поведінкою дитини), що провокує в дитини виникнення тривоги та невпевненості.

- Амбівалентне емоційне ставлення до дитини (наявність позитивних і негативних почуттів, ворожості і любові).

- Індиферентне ставлення (байдужість, емоційна холодність, дистантність, низька емпатія), в основі чого лежить несформованість батьківської позиції, інфантильність та особистісна незрілість.

- Приховане емоційне відторгнення (ігнорування, негативне ставлення).

- Відкрите емоційне відторгнення дитини.

Ставлення батьків до дитини значною мірою визначає її образ Я і самоствавлення, що виступають складовими ідентичності. Батьки впливають на формування Я-образу і самоповаги дитини, не лише транслуючи їй свої очікування і ставлення, але й „озброюючи” дитину конкретними оцінками і стандартами виконання тих або інших дій, цілями, до яких треба прагнути, зразками й ідеалами, на які варто рівнятися. Ці стандарти, очікування, норми, ідеали представлені у змісті сімейного виховання, а також у способах контролю з боку батьків.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень свідчить, що до сфери дитячо-батьківських взаємин можуть бути віднесені такі феномени як батьківське ставлення, стиль виховання, характер взаємодії батьків з дитиною, які суттєво впливають на особливості розвитку дитини, формування її особистості, насамперед ідентичності. Дитячо-батьківські стосунки можуть бути представлені різними параметрами, зокрема інтересом, близькістю/дистанційованістю, стилем батьківського виховання, узагальненими параметрами включеності й превалювання та іншими, що дозволяють на емпіричному рівні вивчити особливості цих взаємин.

Список використаних джерел:

1. Акименко Ю.Ф. Психологічна корекція ставлення батьків до дітей молодшого шкільного віку : автореф. дис...канд. психол. наук: 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Акименко Ю.Ф. – К., 2003. – 20 с.
2. Сухомлинский В.А. Избранные произведения: в 5-ти т./ Ред. кол.: Дзевежин А.Г. (пред.) и др. – К.: Рад. школа, 1979. – Т.2. – С.566
3. Кацера А.О. Особливості образу Я у бездоглядних підлітків : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 «Загальна психологія, історія психології» / А.О. Кацера. – К., 2005. – 19 с.